

מי כתב את 'תנא דבי אליהו'?

ע"י

גילדני דבי גילי. דגיס קטניס: וכי אלישע אוכל זיכוריס היה. והלא לא כהן היה שהרי מלינו בדברי הימים שנתייחס אציו על שבת גר דכתי' ויעני וספט צבסן ומלינו צמסכת פסחים צאלו דכריס (דף סח) דשפט דהאי קרא הוא אציו של אלישע: שמע מינה קריביה הוא. להכי פסול ליה לדינא: האי עשה והאי עשה. מנאת הדייניס עשה וספטתס לדק: עשה דכבוד תורה. דיניה דהאי גברא דהוא עשה דאוכא כבוד תורה דרב ענן צהדיה עדיף: סדר אליהו רבה. שלמד חוץ לתיבה סדר אליהו זוטא שלמד בתוך התיבה:

א"ל

והיינו דאמרינן סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא. א"ר לפי שהפסיק בלמודו לרב ענן חלקו לשני סדרים וצפעס ראשון למד ממנו יותר מן הארבע ידות קרי לראשון סדר אליהו רבה ולבתרא קרי זוטא:

רב ענן אייתי ליה ההוא גברא כנתא דגילדני דבי גילי, א"ל: מאי עבידתיך? א"ל: דינא אית לי, לא קביל מיניה, א"ל: פסילנא לך לדינא. אמר ליה: דינא דמר לא בעינא, קבולי לקביל מר, דלא למנען מר מאקרובי בכורים, דתניא: ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו - וכי אלישע אוכל בכורים הוה? אלא לומר לך: כל המביא דורון לתלמיד חכם - כאילו מקריב בכורים. אמר ליה: קבולי לא בעינן דאי קביל, השתא דאמרת לי טעמא מקבילנא. שדריה לקמיה דרב נחמן, שלח ליה: נידייניה מר להאי גברא, דאנא ענן פסילנא ליה לדינא. אמר: מדשלח לי הכי, שמע מינה קריביה הוא. הוה קאים דינא דיתמי קמיה, אמר: האי עשה והאי עשה, עשה דכבוד תורה עדיף, סלקיה לדינא דיתמי ואחתיה לדיניה. כיון דחזא בעל דיניה יקרא דקא עביד ליה, איסתתם טענתיה. רב ענן, הוה רגיל אליהו דאתי גביה, דהוה מתני ליה סדר דאליהו, כיון דעבד הכי איסתלק. יתיב בתעניתא ובעא רחמי ואתא. כי אתא הוה מבעית ליה בעותי, ועבד תיבותא ויתיב קמיה, עד דאפיק ליה סידריה. והיינו דאמרי: סדר דאליהו רבה, סדר אליהו זוטא.

א"ל באר שבת (ס"א א)

האי תנא דבי אליהו אינו אליהו הנביא כמו שחשבו רבים מן התלמידים אלא הוא תנא הנזכר בהקדמת הרמב"ם ז"ל מסדר זרעים בפרק שביעי וז"ל יהושע בן פרחיה נתאי הארבלי חוני המעגל אליהו כו'. כן נ"ל:

ה"ש"א (שם הגדולים, מערכת ספריים, ערך סדר אליהו רבה)

וזה לי למעלה מחמש ושלישים שנה שתמהתי על הגאון הרב באר שבע בזה דמה שהזכיר הרמב"ם בהקדמתו הוא אליהו עיני בן הקף והוא שם אחד אליהו עיני ולא אליהו לחוד ועיני בן הקף לחוד, וכן הוזכר שם בהקדמת הרמב"ם פ"ב ופ"ג ופ"ד. ועוד הדבר ברור מאד דתנא דבי אליהו הוא אליהו זכור לטוב, והוא מאי דתני אליהו לרב ענן סדר אליהו רבא וסדר אליהו זוטא כדאמרינן בכתובות דף ק"ו... ועוד נעלם מהם מ"ש רבינו הערוך ערך סדר וז"ל סדר אליהו רבא וסדר אליהו זוטא בריש גמרא דפ' שני דייני גזלות וכו' ודאמרי בגמרא תנא דבי אליהו כלהון בגוייהו עכ"ל. וכן הדבר מבורר ומבואר כי כל תנא דבי אליהו דמייתי הש"ס או הילקוט או רובם הנה הנם שם... ותנא דבי אליהו כל השונה הלכות דעל זה דיבר הרב ב"ש בתשובה הוא בסדר אליהו זוטא פ"א... וכן מוכח מס' התרומה סי' קל"ה כי תנא דבי אליהו הוא מה שלמד אליהו זכור לטוב לרב ענן.